

Miroslav Koudela

Mikulovský kostel sv. Václava ve světle nejstarších listin

(2. část)

XXIII. – 19. srpen 1350

(Avignon)

Listina, v níž římský a český král Karel IV. (1346–1378) oroduje u papeže Klementa VI. (1342–1352) za několik významných osob a žádá jej, aby jim laskavě vyšel vstříc ve vyřízení jejich záležitostí.¹ Jedním z těch, v jejichž prospěch Karel IV. u papeže intervenuje, je i Karlovův přední rádce Dětrich,² toho času světicí biskup olomoucký a titulární biskup sareptský.³

V listině Karel IV. vysvětluje, že formální titul biskupa v libanonské Sareptě sice přináší svému nositeli náležitě důstojenství a autoritu, avšak neplynou mu z něj žádné důchody ani žádný jiný prospěch. A poněvadž stav finanční nouze se s postavením vysokého církevního hodnostáře neslučuje, navrhuje Karel IV., aby papež prokázal Dětrichovi zvláštní laskavost a obdaril jej důstojenstvím osobního patronátu nad mikulovským farním kostelem.

XXIV. – 19. srpen 1350

(Avignon)

Papež Klement VI. žádosti Karla IV. milostivě vyhověl a Dětrichovi, titulárnímu biskupovi v Sareptě a světicímu biskupovi olomouckému, patronát nad mikulovským kostelem skutečně svěřil.⁴ Dětrich tak získal právo jmenovat ke kostelu duchovního správce, především však právo vybírat z mikulovské farnosti církevní desátek.

Listina je zajímavým dokladem toho, že v minulosti několikrát potvrzené patronátní právo kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích nad kostelem v Mikulově⁵ mohlo být čas od času tomuto klášteru odňato a propůjčeno jako církevní obročí některému významnému jedinci, obzvláště pokud měl za sebou tak mocného přímluvce, jakým byl Karel IV. Taková ztráta patronátního práva, byť jen dočasná, dolnokounický klášter, který se od konce dvacátých let 14. století potýkal s velkou zadlužeností,⁶ zcela jistě radostí nenaplnila.

XXV. – 2. březen 1351

(Avignon)

Snad právě výše zmíněná zkušenost s dočasným pozbytím držby patronátního práva přiměla dolnokounický konvent k žádosti adresované papeži, aby mikulovskou faru se všemi jejími příjmy ke klášteru natrvalo inkorporoval (tj. připojil k majetku konventu). Klement VI. listinou vydanou 2. března roku 1351 pak tento trvalý patronát nad mikulovským kostelem potvrdil.⁷

Papežská listina dokládá, že hlavním motivem žádosti byla tíživá finanční situace kláštera, který sám nebyl schopen vybřednout z neustálého zadlužení. Řešením této situace tak mělo být trvalé potvrzení „starodávného“ patronátního práva dolnokounických premonstrátek nad farním kostelem v Mikulově se všemi ke kostelu příslušejícími vesnicemi (tj. Sedlec, Perná, Klentnice a Bavyry). Tímto aktem byla příslušnost mikulovské farnosti k dolnokounickému klášteru posunuta do poněkud jiné polohy. Až dosud byl konvent v Dolních Kounicích jen držitelem patronátního práva, které mu umožňovalo dosazovat jednotlivé duchovní správce a vybírat církevní desátek, od této chvíle mu však kromě těchto výhod připadly i veškeré příjmy plynoucí z mikulovské farnosti. Mikulovský kostel se tak stal integrální součástí klášterního majetku.

Listina z roku 1351 přináší ještě další zajímavé informace. Především dokládá skutečnost, že výše zmíněný sareptský biskup Dětrich držel patronátní právo nad kostelem v Mikulově pouze několik měsíců. V roce 1351 byl totiž ustanoven diecézním biskupem v severoněmec-

kém Schleswigu, což byl úřad spojený s tak dostatečnými příjmy, že mikulovské církevní obroči k vylepšení své finanční situace již nepotřeboval. V listině je také zmíněna přímluva Karla IV., který jen půl roku poté, co u papeže Klementa VI. orodoval za mikulovské obroči pro svého chráněnce Dětricha, a de facto tak klášter v Dolních Kounicích připravil o část jeho příjmů (viz listiny č. XXIII a XIV), nyní pro týž klášter žádá patronátní právo zpět.⁸

XXVI. – 31. leden 1354

(Dolní Kounice)

Přičleněním mikulovské farnosti do majetku dolnokounických premonstrátek však klášteru starosti ani zdaleka neskončily. Jak se ukázalo, fara v Mikulově byla rovněž obtížena nemalými dluhy, a klášter tak potřeboval jakýmkoli způsobem získat značnou hotovost. Svědectví o tom vydává listina, kterou v lednu roku 1354 vydal pan Mikuláš, probošt kláštera v Dolních Kounicích.⁹ V ní probošt Mikuláš, převoríše Eufemie, podpřevoríše Jitka a celý konvent kláštera premonstrátek stvrzují prodej ročních důchodů z klášterní kaple sv. Jana Křtitele, která se nacházela v areálu dolnokounického kláštera, panu Heřmanovi, proboštovi kolegiátní kapituly při kostele sv. Petra v Brně. Jak vyplývá z textu listiny, tyto důchody činily dvě hřivny pražských grošů ročně a byly určeny jako mzda pro kanovníky dolnokounického kláštera za odsloužení minimálně tří mší týdně pro ženské osazenstvo kláštera.

Probošt brněnské kapituly odkoupil tento roční příjem z kaple sv. Jana Křtitele za dvacet hřiven pražských grošů, a jak s povzdechem konstatoval dolnokounický probošt Mikuláš, celá tato suma byla použita na zaplacení dluhů nově inkorporovaného farního kostela v Mikulově. Ony dvě zmíněné hřivny pražských grošů, které tvořily důchody z uvedené klášterní kaple, pak premonstrátský konvent slíbil splácet panu Heřmanovi každoročně ve dvou splátkách, a to tak, že jednu hřivnu zaplatí na svátek sv. Jiří a druhou na svátek sv. Michala. Dodržovat tuto povinnost pak slíbil probošt Mikuláš nejen za sebe, ale i za své budoucí nástupce.

XXVII. – 25. srpen 1354

(Brno)

Dalším potvrzením vysoké zadluženosti mikulovské farnosti v tomto období je listina, která svým obsahem zdánlivě s kostelem v Mikulově nesouvisí. Připomíná se v ní totiž peněžní dluh, kvůli němuž byl dán do zástavy dům Bertolda z Westfálska.¹⁰ Mezi mnoha dalšími pohledávkami, jimiž byl pan Bertold stíhán, či naopak úpisy, jimiž sám po svých dlužnících požadoval, je však zmíněn také dlužní úpis, o němž Bertold tvrdí, že jej „vykoupil od židů“. Tento úpis představoval půjčku, kterou si kdysi vzal v listině nejmenovaný mikulovský farář a která včetně úroků narostla do sumy 23 hřiven blíže neurčených „peněz“. Jak se dále v textu listiny uvádí, Bertold z Westfálska tento dlužní úpis ukázal při soudním pojednávání svého vlastního dluhu svým věřitelům, aby dokázal svou solventnost.

Zda mikulovský farář svůj dluh Bertoldovi zaplatil, se z listiny již nedovíáme, avšak i tak je tato zmínka dalším dokladem neradostné finanční situace, jež sužovala mikulovskou farnost a nutila její duchovní správce k riskantním peněžním operacím, včetně vysoko úročených úvěrů poskytovaných židovskými obchodníky.

XXVIII. – 23. únor 1369

(Řím)

Pozoruhodným důkazem toho, že finanční starosti trápily mikulovské faráře téměř neustále, je i papežská listina z roku 1369.¹¹ Papež Urban V. (1362–1370) v ní na základě žádosti mikulovského faráře Matouše pověřuje pasovského biskupa, probošta z Klosterneuburgu a probošta při kostele sv. Štěpána ve Vídni, aby přezkoumali a dali do pořádku záležitosti kolem důchodů mikulovské fary. Farář Matouš si podle této listiny stěžoval papeži, že se pro velké množství duchovních působících v jeho farnosti ocitl na hranici naprosté chudoby, a proto jej žádá, aby mu příkl větší část z církevního desátku, jenž byl vybírán při mikulovském kostele.

Text listiny doplňuje náš obraz o životě středověkého duchovního o několik zajímavých detailů. Předně se z něj dovidáme, že kromě samotného faráře působilo při mikulovské farnosti v duchovní správě dalších pět kanovníků z kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích (mezi ně ostatně patřil i samotný farář Matouš) a další dva blíže nespecifikovaní klerikové – tedy celkem osm duchovních na jednu farnost. A to listina uvádí ještě další laické osoby, které se nějakým způsobem podílely na chodu a správě farnosti a které za to pochopitelně žádaly také adekvátní odměnu. Jaký div, že výnos z církevního desátku na obživu tolika duchovních správců nestačil.

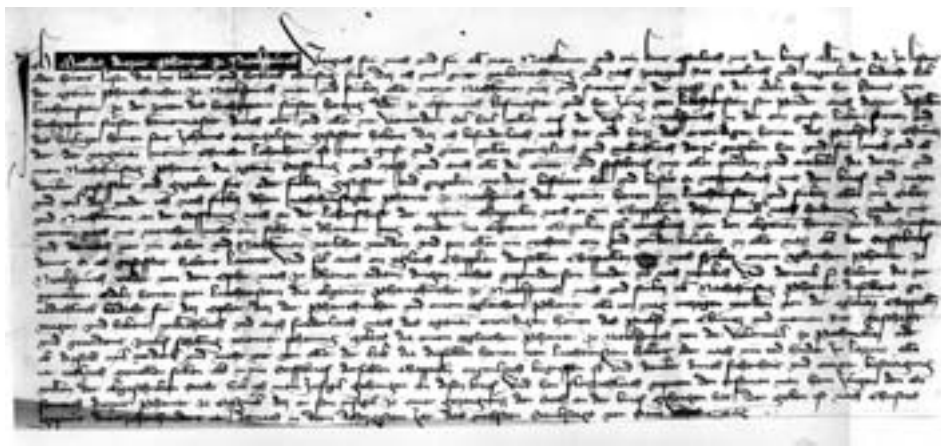
Další zajímavost, již přibližuje listina, tkví v postoji faráře Matouše, který se v boji za svou vlastní obživu neváhal postavit proti zájmům svých řádových spolubratří, potažmo mateřského kláštera. Vždyť podle již několikrát zmíněných výsad plynoucích z patronátního práva získával tři čtvrtiny příjmů z církevního desátku vybraného z mikulovské farnosti dolnokounický klášter (zbývající čtvrtinu dostával olomoucký biskup), který pak z těchto peněz platil mzdu faráři. Situace mikulovského duchovního správce musela být tedy dosti zoufalá, když se odvážil žádat papeže, aby mu svou apoštolskou autoritou přikl více peněz, než dostával od svého vlastního kláštera. Výsledek zkoumání rozhodčí komise bohužel neznáme, avšak ze skutečnosti, že premonstrát Matouš vystupuje ve funkci mikulovského faráře i v pozdějším období, lze soudit, že spor byl vyřešen ke spokojenosti obou stran.

XXIX. – 9. červen 1380

(místo vydání neuvedeno)

Listina, kterou v roce 1380 vydal již zmíněný mikulovský farář Matouš, je významná především tím, že jde o vůbec první písemnou zmínku o zbudování kaple na mikulovském hradě.¹² V textu vyjadřuje duchovní správce mikulovské farnosti souhlas se zřízením této hradní kaple za náhradu 12 šilinků ročního platu z mlýna zvaného Fellermühl v Bohumilicích.¹³

Hradní kapli zasvěcenou Panně Marii a sv. Janu Evangelistovi založili tehdejší majitelé mikulovského panství, bratři Jan I. z Liechtensteina (zemř. 1397) a Jiří II. z Liechtensteina (zemř. 1398). Protože šlo o kapli na území mikulovské farnosti, která měla být vyňata z jurisdikce mikulovského faráře a sloužit pouze k soukromým potřebám Liechtensteinů, bylo zapotřebí souhlasu jak duchovního správce v Mikulově, tak především majitele patronátních práv, tj. kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích. Farář Matouš nakonec po poradě

Fotokopie listiny z 9. června 1380 – celkový pohled (viz listina č. XXIX)

Zvýrazněný text s uvedením vydavatele listiny, mikulovského faráře Matouše: „... Mathes diezeit pharrer ze Nicols-purch...“ (tj. „... Matouš, toho času farář v Mikulově...“). Německý originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

s dolnokounickým proboštem toto svolení Liechtensteinům dal, ale vymínil si, že jako odškodné bude on i všichni jeho nástupci na postu mikulovského faráře dostávat od Liechtensteinů každoročně plat ve výši 12 šilinků z výnosu výše uvedeného mlýna v Bohumilicích.

Z textu listiny lze mezi řádky vyčíst, že dávný spor o patronát nad mikulovským kostelem mezi rodem Liechtensteinů a klášteřem v Dolních Kounicích (viz listiny č. VIII až XXI v první části této studie) byl již definitivně rozhodnut ve prospěch konventu premonstrátek a zbudování vlastní hradní kaple bylo jedinou možností, jak se Liechtensteinové mohli domoci nezávislé duchovní správy, jež by nepodléhala dolnokounickému klášteři. Šlo především o peníze a o prestiž – majitelé Mikulova zcela jistě nelibě nesli, že příjmy z kostela ležícího na území jejich vlastního panství končí v kapsách někoho jiného. A protože tuto pro ně nepříjemnou skutečnost už nemohli nijakým způsobem změnit, rozhodli se, že si duchovní zaopatření obstarají jinde a ve vlastní režii.

XXX. – 11. listopad 1380

(místo vydání neuvedeno)

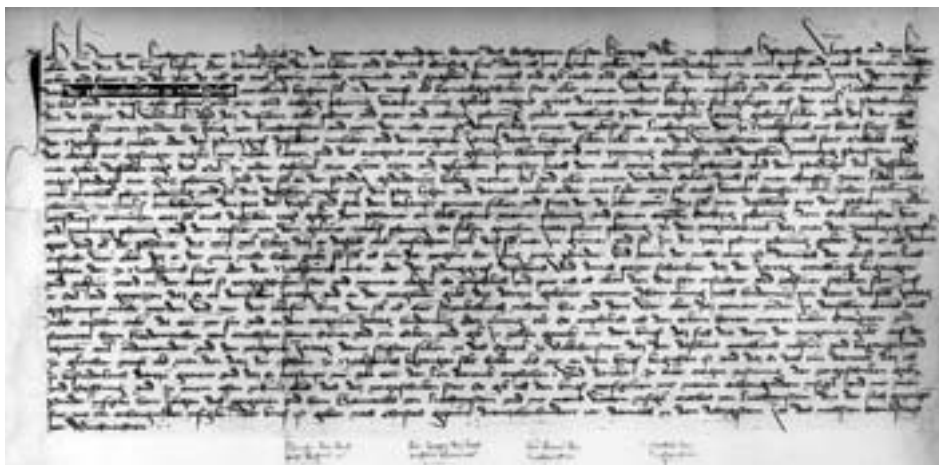
Ještě téhož roku vydal Jan I. z Liechtensteina listinu, v níž obdaroval nově zřízenou kapli na mikulovském hradě každoročním příjmem ve výši 19 liber a 21 feniků vídeňské měny.¹⁴ Z toho tři libry pocházely z výnosu mlýna Fellermühl v Bohumilicích a měly být určeny na věčné světlo, které mělo v uvedené kapli hořet ve dne v noci. Zbývající částka 16 liber a 21 feniků plynula z výnosů samotné vesnice Bohumilice a sloužila k zaplacení zádušních mší, které se měly v hradní kapli slavit za spásu duší Liechtensteinových předků.

V listině je znovu připomenuto, že zřízení mikulovské hradní kaple nemá za cíl ukřátit duchovního správce mikulovské farnosti na jeho příjmech, a proto byl tento odškodněn stálým ročním příjmem pocházejícím rovněž z výnosů liechtensteinského mlýna v Bohumilicích (viz listina č. XXIX). Jan I. z Liechtensteina zároveň požádal mikulovského faráře, aby „pilně a věrně“ na řádný provoz kaple dohlížel.

Fotokopie listiny z 11. listopadu 1380 – celkový pohled (viz listina č. XXX)

Zvýrazněný text zmiňující mikulovský farní kostel a jeho duchovního správce: „... dem pharrer und der pharrhrichten ze Nicolspurch...“ (tj. „... faráři a farnímu kostelu v Mikulově...“). Německý originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

Fotokopie listiny z 22. prosince 1380 – celkový pohled (viz listina č. XXXI)

Zvýrazněný text se zmínkou o farním kostele v Mikulově: „... der pharrchirchen ze Nicolspurch...“ (tj. „... farním kostele v Mikulově...“). Německý originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

XXXI. – 22. prosinec 1380

(Mikulov)

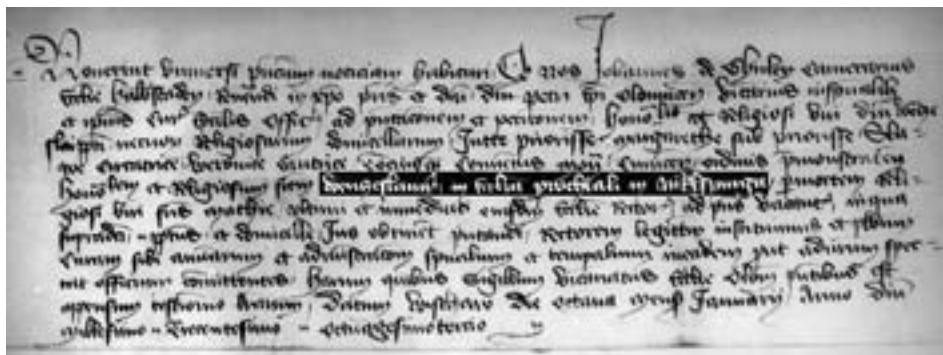
Také následující listina Jana I. z Liechtensteina pochází z roku 1380 a majitel mikulovského panství v ní ustanovuje zádušní nadaci ve farním kostele v Mikulově.¹⁵ Liechtenstein poskytl pro potřeby této nadace 8 liber a 84 feniků vídeňské měny pocházející z výnosu mlýna zvaného Fellerlmühl v Bohumilicích, které budou každoročně vyplaceny mikulovské faře za to, že každý rok uskuteční v mikulovském kostele tzv. zádušní den. Ten se má konat vždy čtrnáctý den po svátku sv. Míchala a má se jej účastnit dvacet kněží, jejichž úkolem bude sloužit po celý den nepřetržitý koloběh zádušních mší určených ke spáse duší zesnulých předků Jana I. z Liechtensteina, jeho samotného a duší všech jeho potomků.

V listině jsou do nejmenších podrobností vylíčeny nejen Liechtensteinovy požadavky na průběh a počet zádušních mší (kromě večerní vigilie a velké ranní zádušní mše se mělo dále sloužit až dvacet dalších zádušních mší), ale rovněž pokyny, jak mají být obdarováni a pohoštěni jednotliví kněží, kteří se na zádušních bohoslužbách podílejí, kolik se má nakoupit vosku a sukna, a mnoho dalších detailů. Po Janově smrti měl zádušní nadaci spravovat jeho bratr Jiří II. z Liechtensteina a po něm vždy nejstarší z mikulovských Liechtensteinů. Pokud by však zádušní den nebyl někdy realizován, pověřuje Jan I. z Liechtensteina svého švagra Jindřicha z Meichsau, aby přenesl všechny prostředky určené na zádušní nadaci na špitál ve Falkensteinu a tam uskutečnil tyto bohoslužby stejným způsobem, jak to měl konat farář v Mikulově.

XXXII. – 8. leden 1383

(Vyškov)

Poslední listinou, v níž se setkáváme se jménem mikulovského faráře Matouše (viz listiny č. XXVIII až XXX), je listina, kterou v lednu roku 1383 vydal Jan z Gulenu, generální vikář olomouckého biskupa Petra III. řečeného „Jelito“ (1381–1387).¹⁶ Ten v listině sděluje, že na žádost probošta Václava, převořiše Jitky, podpřevořiše Markéty, dohlížitelky Slávy, kantorky Veroniky a celého konventu premonstrátského kláštera v Dolních Kounicích ustanovil novým správcem mikulovského kostela kněze Václava poté, co se toto místo uprázdnilo úmrtím dosavadního faráře Matouše.

Fotokopie listiny z 8. ledna 1383 – celkový pohled (viz listina č. XXXII)

Zvýrazněný text uvádějí nového mikulovského faráře Václava: „... Wenzleslam, in eccl[es]ia p[ar]ochiali in Nikls-purga...“ (tj. „... Václava, do farního kostela v Mikulově, ...“). Latinský originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

XXXIII. – 11. leden 1384

(místo vydání neuvedeno)

V roce 1384 se objevuje série listin stvrzujících zřízení kaple na mikulovském hradě a informujících o jejím vztahu k mikulovskému farnímu kostelu. V první z těchto listin dosvědčují Jan I. z Liechtensteina, jeho bratři Hartneid IV. z Liechtensteina (zemř. 1395) a Jiří II. z Liechtensteina a jeho synovci Kryštof I. z Liechtensteina (zemř. 1413), Matěj I. z Liechtensteina (zemř. 1399), Jan II. z Liechtensteina (zemř. 1412) a Jindřich V. z Liechtensteina (zemř. 1418), že se souhlasem olomouckého biskupa Petra III., dolnokounického probošta Václava i mikulovského faráře Václava vybudovali na mikulovském hradě kapli Panny Marie a sv. Jana Evangelisty v čele s kaplanem pod podmínkou, že zmíněný kaplan bude sloužit jen potřebám hradu a jeho majitelů.¹⁷ Patronátní právo nad touto kaplí příslušelo Liechtensteinům, kteří se také postarali o zajištění příjmů pro kaplana, jenž dostal na starost veškerou duchovní péči spojenou s jejím provozem.

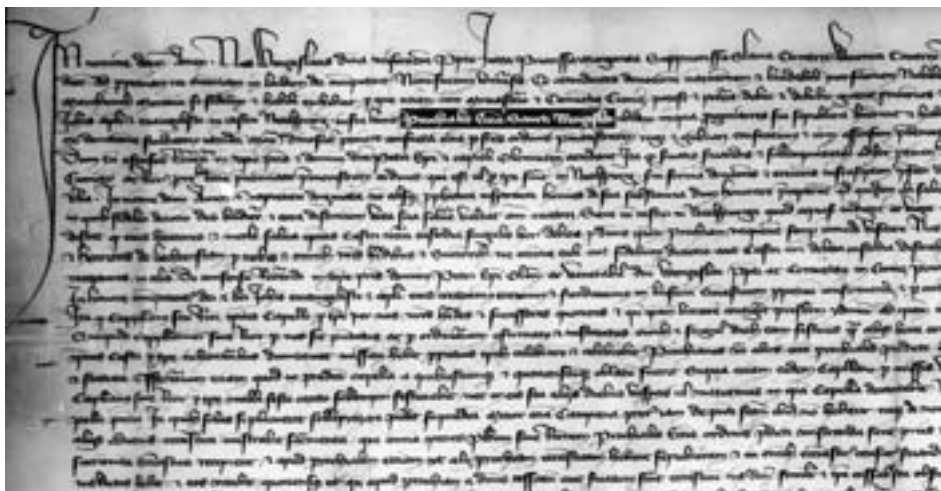
Až potud se text listiny nijak neliší od toho, co už víme z listin z roku 1380 (viz listiny č. XXIX a XXX), novinkou je však povinnost hradního kaplana odvádět mikulovskému faráři každoročně dvě hřivny grošů a veškerý výnos z darů, které kaple získávala od věřících za poskytnuté duchovní úkony. Zatímco v listinách z roku 1380 jsme mohli číst o náhradě příjmů pro mikulovské faráře v podobě výnosu z liechtensteinského mlýna v Bohumilicích, o čtyři léta později je tento důchod již nahrazen novou formou peněžního vyrovnání.

XXXIV. – 6. únor 1384

(místo vydání neuvedeno)

Listina, v níž Václav, probošt dolnokounického kláštera premonstrátek, spolu s převorší Jitkou, podpřevorší Markétou, dohlázkou Slávou, kantorkou Veronikou a celým konventem stvrzují inzerovanou (tj. v plném znění vepsanou) listinu z 11. ledna 1384 (viz listina č. XXXIII).¹⁸ Klášter v Dolních Kounicích, jakožto držitel patronátního práva mikulovského farního kostela, souhlasí se zřízením kaple na mikulovském hradě i s patronátním právem Liechtensteinů, coby držitelů hradu, ovšem pouze tehdy, pokud stejný souhlas vysloví i olomoucký biskup Petr III. a olomoucká kapitula. Jako další podmínku uvádí konvent požadavek, aby z existence nové hradní kaple nevzešla žádná újma ani dolnokounickému klášteru, ani mikulovskému kostelu a jeho faráři.

Pro poznání nejstarších dějin farního kostela v Mikulově je tato listina významná především tím, že v ní najdeme vůbec nejstarší zmínku o zasvěcení kostela sv. Václavovi. Až dosud žádná z listin týkajících se mikulovského kostela jeho zasvěcení neuváděla a mluvila

Fotokopie listiny z 6. února 1384 – detail (viz listina č. XXXIV)

Zvýrazněný text s nejstarší zmínkou o zasvěcení mikulovského farního kostela: „... p[ro]chialis ecc[lesi]a[e] sancti Wenczeslai...“ (tj. „... farního kostela svatého Václava...“). Latinský originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

jen obecně o kostele v Mikulově. Svatováclavské patrocinium tak lze pramenně doložit již od konce 14. století, a protože nelze předpokládat, že by toto zasvěcení, které se hlásí k českému zemskému patronovi, mohlo pocházet z období po německé kolonizaci (od první poloviny 13. století), máme zde po listině z roku 1173 (viz listina č. I v 1. části této studie uveřejněné v RegioMu 2005) další nepřímý důkaz, že mikulovský kostel existoval již ve 12. století a že již tehdy byl zasvěcen sv. Václavovi.

XXXV. – 2. duben 1384

(Videň)

Diplomatický ruch kolem zřízení nové kaple na liechtensteinském hradě v Mikulově stále neutichal. Jan I. z Liechtensteina sháněl církevní posvěcení pro svůj projekt skutečně na

Fotokopie listiny z 2. dubna 1384 – detail (viz listina č. XXXV)

Zvýrazněný text dokládající zasvěcení kostela v Mikulově sv. Václavovi: „... p[ro]chialis ecc[lesi]a[e] s[an]c[t]i Wenczeslai...“ (tj. „... farního kostela svatého Václava...“). Latinský originál listiny dnes nezvěstný, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

všech možných místech, jak dokládá listina, kterou ve Vídni vydal pod svým jménem Jan Huppelzstorfer, oficiál (tj. právní úředník) pasovské kurie.¹⁹ Ten výše zmíněnou listinu ze 6. února 1384 (viz listina č. XXXIV), která byla do této listiny inzerována, skutečně potvrdil. Žádost o ověření přednesl jménem Jana I. z Liechtensteina Jiří ze Schretenpergu, kanovník kolegiátní kapituly u kostela sv. Štěpána ve Vídni a farář v dolnorakouském Altlichtenwarthu na území liechtensteinského panství Rabensburg.

XXXVI. – 28. duben 1388

(Dolní Kounice)

V roce 1388 vše nasvědčovalo skutečnosti, že dochází k další změně na postu mikulovského faráře. Tentokrát mělo být toto místo uvolněno z důvodu návratu stávajícího duchovního správce Václava do dolnokounického kláštera, kde – jak dokládá listina z 28. dubna 1388 – byl zvolen novým proboštem.²⁰ V této listině totiž konvent kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích slavnostně oznamuje premonstrátskému klášteru v Želivě, že zvolil dosavadního mikulovského faráře Václava za probošta dolnokounického kláštera poté, co se smrtí předchozího probošta Václava toto místo uvolnilo. Zároveň žádá želivského opata Jindřicha (opatem v letech 1372–1400), aby tuto volbu potvrdil.²¹ Jak ještě dále uvidíme, nový probošt neopustil místo faráře v Mikulově hned po svém zvolení, ale až o rok později (viz listina č. XXXVII).

XXXVII. – 9. listopad 1389

(Řím)

Hned následujícího roku se záležitosti kolem mikulovské fary opět řešily až u Apoštolského stolce, jak o tom svědčí listina papeže Bonifáce IX. (1389–1404). V ní nejvyšší církevní představitel nařizuje, aby byl na základě prosby želivského opata Jindřicha na post faráře

Fotokopie listiny z 9. listopadu 1389 – detail (viz listina č. XXXVII)

Zvýrazněný text zmiňuje mikulovský farní kostel: „... parrochialem eccl[es]iam in Nikolspurga...“ (tj. „... farní kostel v Mikulově...“). Latinský originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

v Mikulově uveden premonstrát Jan, člen želivského kláštera, jelikož uplynulo již pět let, v nichž měl dle rozhodnutí Bonifácova předchůdce papeže Urbana VI. (1378–1389) držet mikulovskou faru nynější kounický probošt Václav.²²

Listina se odvolává na nám neznámé rozhodnutí papeže Urbana VI., podle kterého měl premonstrát Václav držení mikulovské fary časově omezeno na pět let. Poněvadž víme, že se Václav správy mikulovské farnosti ujal v roce 1383 (viz listina č. XXXII), a v roce 1388, tedy přesně po pěti letech, byl pak zvolen proboštem kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích (viz listina č. XXXVI), nemůže nařízení papeže Bonifáce IX. z roku 1389 znamenat nic jiného, než že si Václav přes své zvolení do funkce dolnokounického probošta místo mikulovského faráře i nadále ponechal, a musel jej uvolnit až na základě papežské intervence. Z textu listiny jednoznačně vyplývá, že problémem nebylo souběžné zastávání obou církevních úřadů, to bylo naopak v té době spíše pravidlem, nýbrž nedodržení časově podmíněného mandátu v čele mikulovské farnosti. Probošt Václav byl zřejmě muž podnikavého ducha, který sice samozřejmě věděl o dočasnosti svého pobytu v čele mikulovské farnosti, prozíravě však čekal, až se pomalý středověký byrokratický aparát rozhoupe k nějaké akci. A protože se mu mezitím podařilo dosáhnout mnohem lukrativnějšího postavení v podobě titulu dolnokounického probošta, nepředstavovala pro něj ztráta mikulovské fary žádnou velkou újmu.

XXXVIII. – 21. říjen 1396

(Brno)

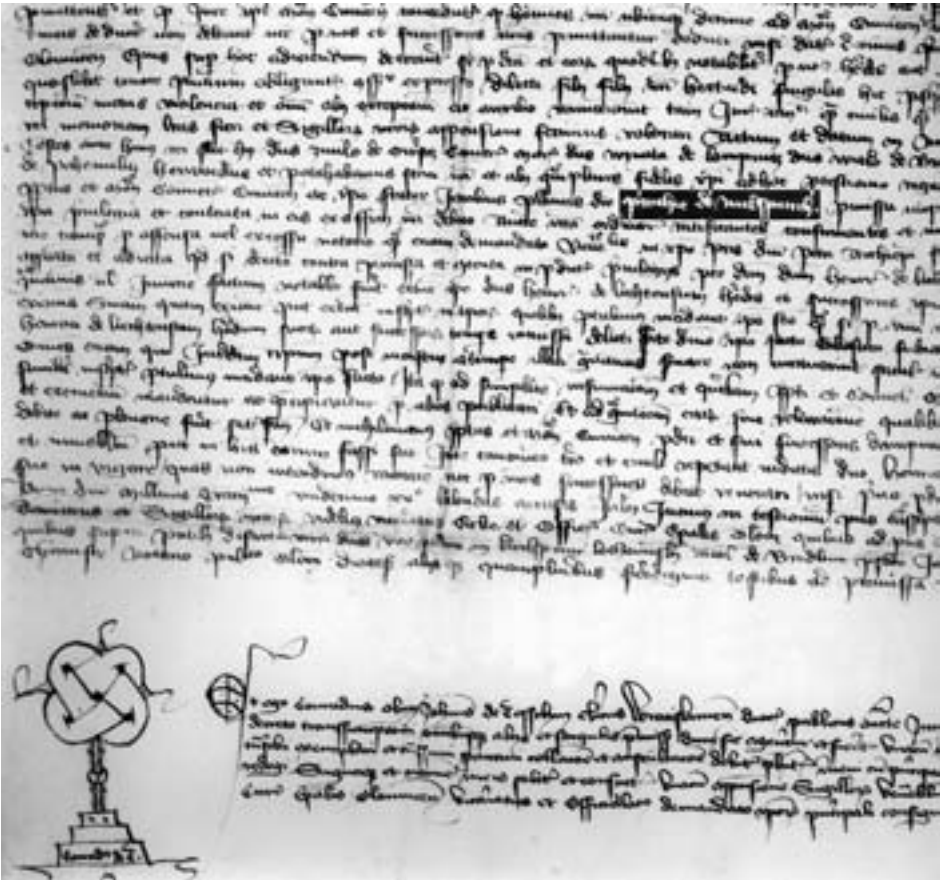
S další zmínkou o mikulovském kostele se dostáváme na samotný konec 14. století, kdy ve své závěti z října roku 1396 pamatoval na farní kostel v Mikulově Jan I. z Liechtensteina.²³ V textu je o mikulovském kostele jediná malá zmínka, a to v podobě Janova přání, kterým zavazuje své dědice nechat z majetku, jenž jim odkázal, zhotovit pro kostel v Mikulově jeden stříbrný kalich. Jelikož stejně obdaroval i kapli Panny Marie a sv. Jana Evangelisty na svém hradě v Mikulově, je zřejmé, že farní kostel nijak záměrně nepřehlížel, přestože byl vztah Liechtensteinů k tomuto inkorporovanému majetku dolnokounického kláštera díky dávným sporům o patronátní právo zcela jistě zatížen negativními reminiscencemi.

XXXIX. – 3. listopad 1397

(Olomouc)

Skutečnost, že lité spory o mikulovskou faru z počátku 14. století mezi mikulovskou vrchností a klášteřem premonstrátek v Dolních Kounicích nebyly ještě úplně zapomenuty, dokládá listina hned z následujícího roku 1397.²⁴ V ní totiž Vilém Kortelangen a Smil z Víckova, administrátoři olomouckého biskupství, ověřují na žádost již několikrát zmíněného dolnokounického probošta Václava listinu ze 17. června 1311 (viz listina č. XXI),²⁵ kterou na svém statku v Modřicích vydal někdejší olomoucký biskup Jan VI. z Valdštejna (1302–1311). Připomínám, že touto listinou olomoucký biskup tehdy definitivně ukončil několikaletý spor o patronátní právo nad kostelem sv. Václava v Mikulově mezi dolnokounickým konventem premonstrátek a Liechtensteiny ve prospěch dolnokounického kláštera a zrušil všechny církevní tresty vynesené nad mikulovskou farností v souvislosti s touto kauzou.

Netušíme sice, jaké ohrožení práv premonstrátského konventu tehdy ze strany Liechtensteinů hrozilo a proč si dolnokounický probošt nechával potvrzovat staré výsady právě v této době, ale snad to mohlo souviset s dědictvím po nedávno zemřelém Janu I. z Liechtensteina. Klášteru zřejmě přímo nehrozilo pozbytí privilegií vůči mikulovskému farnímu chrámu – vždyť všechny listiny hovořily v jeho prospěch a navíc byla závislost mikulovské farnosti v roce 1351 ještě prohloubena jejím přímým začleněním (inkorporováním) do majetku dolnokounického konventu, přesto pokládal probošt Václav za rozumné nechat si znovu potvrdit listinu, která již jednou tahanici o kostel v Mikulově rozsoudila v neprospěch rodu Liechtensteinů a kterou tak mohl jako aktuálně platnou předložit kterémukoli z dědiců Jana I., jenž by snad měl v úmyslu staré spory znovu otevřít.

Fotokopie listiny z 3. listopadu 1397 – detail (viz listina č. XXXIX)

Zvýrazněný text s uvedením mikulovské farnosti: „... p[ro]rochi[a]e de Nielspurch...“ (tj. „... farnosti v Mikulově...“).

Latinský originál listiny dnes neznámý, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově.

(foto Václav Hortvik, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

XL. – 20. listopad 1400

(Řím)

A nešlo zřejmě jen o planý poplach. Zdá se, že se mezi dědici a nástupci Jana I. z Liechtensteina skutečně našel někdo, kdo se pokusil dávná privilegia kláštera premonstrátek v Dolních Konicích zpochybnit. Nasvědčuje tomu aspoň listina papeže Bonifáce IX. vydaná v Římě roku 1400.²⁶ V ní Bonifác IX. pověřuje olomouckého biskupa Jana XI. Mráze (1397–1403), opata kláštera irských benediktýnů ve Vídni a děkana pražské kapituly, aby prozkoumali a vydali mínění proti těm, kteří svými činy poškodili sliby Jindřicha II. z Liechtensteina (vládl Mikulovu v letech 1265–1312/1314) a jeho ženy Petruše, rozené von Zellingen (zemř. 1318), učiněné dolnokounickému klášteru, který je skrze olomouckého biskupa Jana VI. z Valdštejna kdysi obdržel.

Oněmi dávnými sliby Jindřicha II. je samozřejmě míněno uznání patronátního práva kláštera v Dolních Konicích nad mikulovským kostelem, které Liechtenstein přislíbil v listině z 18. dubna 1310 (viz listina č. XIX).²⁷ Tímto závazkem se pak jeho nástupci řídili, byť neradi, po téměř celý zbytek 14. století. Kdo z rodu Liechtensteinů se na přelomu 14. a 15. století pokusil tuto Pandorčinu skříňku znovu otevřít, se z listiny papeže Bonifáce IX. bohužel

nedozvídáme. Co však víme s jistotou, je fakt, že k žádnému přehodnocení patronátních práv k farnímu kostelu v Mikulově nedošlo a dolnokounickému konventu zůstalo toto privilegium formálně zachováno až do roku 1526, kdy za bouří vzrůstající se reformace klášter premonstrátek zanikl.

XLI. – 21. červen 1405

(místo vydání nevedeno)

První polovina 15. století je na listinný materiál týkající se farního kostela v Mikulově velmi skoupá. Jednou z mála výjimek je listina jistého Cholmana Dörnera z Grassmügela usazeného v dolnorakouském Hausbrunnu na území liechtensteinského panství Rabensburg.²⁸ Text listiny se přitom k mikulovskému kostelu vůbec nevztahuje, jejím obsahem je závazek Cholmana Dörnera k poslušnosti vůči svým lenním pánům, bratřím Janu II. a Jindřichu V.

Fotokopie listiny z 21. června 1405 – detail (viz listina č. XLI)

Zvýrazněný text se zmínkou o mikulovském faráři Janovi: „... Hannsen dietzeit pharr[er] zu Nicolspurg...“ (tj. „... Jana, toho času faráře v Mikulově, ...“). Německý originál listiny uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvik, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

z Liechtensteina a jejich bratrance Hartneidu V. (zemř. 1427), kterým slibuje, že se na jejich panství bude chovat pokojně a vystříhá se rozbrojů vůči svým hausbrunnským sousedům, s nimiž měl nějaké nevyřízené účty.

Z hlediska tématu mé studie je však zajímavostí této listiny zmínka Cholmana Dörnera z Grassmügela o pečetích, které k ní byly připojeny. Protože sám Dörner pečeť neměl, požádal o zpečetění svého závazku čtyři významné osoby, které právo pečeti měly. Mezi nimi je jmenován i mikulovský farář Jan, jehož pečeť se však bohužel nezachovala. S největší pravděpodobností jde o téhož Jana, želivského premonstráta, který měl být uveden do čela mikulovské farnosti v roce 1389, když po intervenci papeže Bonifáce IX. nahradil „přesluhujícího“ dolnokounického probošta Václava (viz listina č. XXXVII).

XLII. – 3. říjen 1425

(Pohořelice)

Poslední listinou, která obsahovala zmínku o mikulovském farním kostele a která byla sepsána před jeho vypálením husity v roce 1426, je potvrzení závěti Jana I. z Liechtensteina

z října roku 1396 (viz listina č. XXXVIII), které Janovu synovci Hartneidovi V. z Liechtensteina vystavil český král Zikmund Lucemburský (1419–1437).²⁹ Závět Jana I. z Liechtensteina je v listině vepsána v plném znění (inzerována), včetně malé zmínky o mikulovském kostele v podobě Janova přání, kterým zavazuje své dědice nechat z majetku, který jim odkázal, zhotovit pro kostel v Mikulově jeden stříbrný kalich.

Poznámky:

¹ Viz Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemias Illustrantia. Svazek I: Acta Clementis VI. 1342–1352 (ed. Ladislav Klicman), Praha 1903, č. 1279, s. 679–682.

² V české historické literatuře často uváděný jako Dětrich z Portic (asi 1300–1367), podle počeštěné verze názvu obce Portitz nedaleko Lipska, z níž jeho rodina pocházela. V průběhu svého života dosáhl Dětrich, jenž byl od mládí členem řádu cisterciáků (působil v klášteře Lehnin nedaleko Postupimi), závratné církevní kariéry: byl mj. světicím biskupem olomouckým, titulárním biskupem sarepským, v letech 1351–1353 biskupem v Schleswigu, poté biskupem v Mindenu a konečně od roku 1361 působil jako arcibiskup v Magdeburgu, v kteréžto funkci setrval až do své smrti v roce 1367. Většinu těchto významných postů dosáhl díky přízni Karla IV., u jehož dvora působil od roku 1349 jako Karlův přední rádce, a do českých dějin se zapsal rovněž svým působením ve funkci probošta vyšehradské kapituly (v letech 1360–1361).

³ Titulární biskupství jsou biskupství existující pouze de iure, nikoliv však de facto. Jde o historická biskupství na územích, která kdysi byla pod křesťanským vlivem, avšak v pozdějších dobách zde převládlo jiné náboženství (nejčastěji islám). Ve většině případů šlo o asijské oblasti bývalé východořímské říše, které byly od pádu křesťanských států v této oblasti trvale pod vlivem islámu. Římskokatolická církev však přesto i nadále v udělování těchto formálních biskupských titulů pokračovala. Příkladem této politiky je i titulární biskupství v Sareptě, historické lokalitě ležící v dnešním Libanonu mezi městy Sidon a Tyr.

⁴ Viz Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Svazek V, díl 3: 1350–1352 (ed. Jana Zachová), Dolní Břežany 2000, č. 942, s. 476, resp. Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemias Illustrantia I, c. d., č. 1286, s. 684.

⁵ Viz I. část této studie uveřejněná v RegioMu 2005.

⁶ Viz FOLTÝN, Dušan a kol.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Praha 2005, s. 279–280.

⁷ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek VIII: 1350–1355 (ed. Vincenc Brandl), Brno 1874, č. 73, s. 37–38; Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V/3, c. d., č. 1032, s. 509; Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemias Illustrantia I, c. d., č. 1324, s. 697.

⁸ Karel IV. zasáhl do života premonstrátského kláštera v Dolních Kounicích již v roce 1342, kdy ještě jako moravský markrabě vydal imunitní privilegium, kterým vyňal konvent z jurisdikce zeměpanských úředníků, a pomohl tak nepřímo vylepšit hospodářskou situaci kláštera. Viz FOLTÝN, c. d., s. 280.

⁹ Viz Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Svazek V, díl 4: 1352–1355 (ed. Jana Zachová), Dolní Břežany 2004, č. 1785, s. 785–786.

¹⁰ Tamtéž, č. 1901, s. 831–832.

¹¹ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek X: 1367–1375 (ed. Vincenc Brandl), Brno 1878, č. 30, s. 23–24, resp. Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemias Illustrantia. Svazek III: Acta Urbani V. 1362–1370 (ed. Bedřich Jenšovský), Praha 1944, č. 1091, s. 702–703.

¹² Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu. Díl I: 1173–1380 (eds. Jan Bistřícký – František Spurný – Ludvík Václavek – Metoděj Zemek), Mikulov 1991, č. 133, s. 224–226, resp. ZEMEK, Metoděj – TUREK, Adolf: Regesta listin z liechtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173–1526, Sborník archivních prací, roč. 33/1 (1983), č. 147, s. 206–207.

¹³ Zaniklá osada, jejíž poloha nebyla dosud přesně lokalizována. Nacházela se zřejmě někde v prostoru mezi Mikulovem a Mušovem.

¹⁴ Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c. d., č. 135, s. 228–233, resp. ZEMEK – TUREK, c. d., č. 149, s. 207–208.

¹⁵ Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c. d., č. 136, s. 233–235, resp. ZEMEK – TUREK, c. d., č. 151, s. 208.

¹⁶ Viz ZEMEK – TUREK, c. d., č. 160, s. 211.

¹⁷ Tamtéž, č. 163, s. 212.

¹⁸ Tamtéž, č. 164, s. 212.

¹⁹ Tamtéž, č. 165, s. 212–213.

²⁰ Viz Regesta Bohemiae at Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16.). Svazek III: Fontes archivi publici Trebonensis (ed. Božena Kopiczková), Praha 1977, č. 182, s. 84–85.

²¹ Žádost dolnokounického konventu o potvrzení volby probošta klášterem v Želivě je dokladem hierarchického uspořádání jednotlivých řádových domů (tzv. kanonií) v rámci premonstrátského řádu. Každá kanonie, která byla založena jiným řádovým domem, si ke svému mateřskému klášteru zachovává dceřiný vztah, který se projevuje např. uvedeným stvrzováním volby probošta mateřským řádovým domem. A právě ze želivského kláštera byla kanonie premonstrátek v Dolních Kounicích v roce 1181 založena, podobně jako o něco dříve jím byl založen ženský klášter v Louňovicích pod Bláníkem.

²² Viz ZEMEK – TUREK, c. d., č. 185, s. 218.

²³ Tamtéž, č. 214, s. 226–227.

²⁴ Tamtéž, č. 220, s. 228.

²⁵ Viz 1. část této studie uveřejněné v RegioMu 2005.

²⁶ Viz Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemicas Illustrantia. Svazek V: Acta Urbani VI. et Bonifatii IX 1378–1404, díl 2: 1397–1404 (ed. Kamil Krofta), Praha 1905, č. 1674, s. 940–943.

²⁷ Viz 1. část této studie uveřejněné v RegioMu 2005.

²⁸ Viz ZEMEK – TUREK, c. d., č. 236, s. 233–234.

²⁹ Tamtéž, č. 318, s. 254.